

# BRITSKÉ KNIHOVNY JAKO ČÁST INFORMAČNÍCH SÍTÍ

*Sylva Šimsová*

## *1 Svět se mění a knihovny také*

Během druhé poloviny tohoto století se knihovnictví dočkalo mnoha technologických a společenských změn. Pokusím se krátce shrnout, jak se k tomuto problému staví Britští knihovníci.

Tradičním posláním knihovníků bylo ukládání a vyhledávání psaných informací skladovaných v prostoru obklopeném stěnami – na stejném místě, kde čtenář kladl otázku nebo očekával službu. Dnes se situace změnila a pesimisté mezi knihovníky se obávají, že tradiční knihovny jsou odsouzeny k zániku. Jiní vítají změny a doufají, že knihovny se udrží ve virtuální formě.

### *1.1 Lidé potřebují informace*

Informace překračují hranice lokalit a lidé žijí v „globální vesnici“ – jak to nazval Marshall McLuhan v souvislosti s televizí a masmédií před čtvrt stoletím. Společnost se stává složitější a lidé potřebují více informací. Ti, kteří trpí „chudobou informací“, jsou v nevýhodě v každodenním životě. V ekonomicky pokročilých zemích se zkracuje pracovní doba a prodlužuje život. Následkem je, že lidé mají více času. Jestliže budou knihovny v nové situaci správně postupovat, bude pro ně dost práce se vzděláváním a rekreací čtenářů i nadále.

### *1.2 Knihovna jako zprostředkovatel přístupu k informacím*

Z hlediska uživatelů je knihovna významná ne jako budova, ve které se skladují knihy, ale jako uzel informační sítě. Aby vyhověli jejich požadavkům knihovníci potřebují přístup ke všem ostatním knihovnám, které společně vytvářejí globální „virtuální knihovnu“. Každá knihovna se stará o čtenáře ve své budově, ale zároveň komunikuje přes síť s ostatními knihovnami a s uživateli informací, kteří se nacházejí doma, na pracovišti nebo v telefonní budce.

Aby neklesla úroveň informací, knihovníci se musí naučit nové způsoby práce – nejenom z hlediska technického, ale také z hlediska rovnováhy mezi fakty a názory, informacemi a radami, která v době knih bývala jasně definována.

## *2 Hledání nových systémů*

Pracovní metody, na které knihovníci byli zvyklí, nestačí na potřeby nové informační společnosti. Počítačová gramotnost je sama o sobě užitečná, ale není možno ji naroubovat na staré systémy. Systémy a jejich principy musejí být znovu vytvořeny. Uvedu několik příkladů hledání nových cest.

### *2.1 Kopie tradiční knihovny v Internetu*

Jedno z řešení je vytvořit v Internetu kopii tradiční veřejné knihovny. The Internet Public Library ([www.ipl.org](http://www.ipl.org)) je na tom založena. Odpovídá na otázky v angličtině, které jsou posílány přes Internet. Její jednotlivé stránky používají terminologii, na kterou jsou čtenáři zvyklí z knihoven, takže jim prostředí není cizí.

### *2.2 Spojení veřejných knihoven pomocí sítě*

Druhé řešení je spojit existující tradiční knihovny pomocí sítě a rozšířit jejich služby novým uživatelům pomocí elektronických komunikačních prostředků. V roce 1995 pouze jedna knihovna, Surrey County Council, byla napojena na Internet. Dnes je jich asi 120. Přehled o nich podávají Sheila a Robert Harden:

[dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/ukpublib.html](http://dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/ukpublib.html) a  
[dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/liblinks.html](http://dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/liblinks.html)

### *2.3 Podpora Internetu ve veřejných knihovnách*

EARL – Electronic Access to Resources in Libraries – je konsorcium pro podporu Internetu ve veřejných knihovnách, financované British Library a spravované LASER London and South Eastern Region. Členy je 100 místních samospráv. (19) LASER poskytuje členům EARLWeb – branku do Internetu, e-mail, technickou podporu a pomoc s vytvářením domácích stránek. (5) Každým rokem uděluje odměny knihovnám s nejlepšími stránkami. (3)

### *2.4 Výzkum Internetu ve veřejných knihovnách*

CLIP – Croydon Libraries Internet Project – je výzkumný projekt pro ohodnocení Internetu ve veřejných knihovnách. Výzkum porovnává různá řešení a rozpočty. Knihovna je podána jako globální elektronická příručka. Internet je, mimo jiné, vhodný pro hledání odpovědí na obtížné otázky, zvané stumpers – to „stump“ v cricketu znamená vyrazit pálkaře zásahem branky ([www.croydon.gov.uk/cr-stumpers.htm](http://www.croydon.gov.uk/cr-stumpers.htm))

### *2.5 Podpora správy sítí v knihovnách*

UKOLN – UK Office for Library and Information Networking – je celonárodní středisko pro podporu správy sítí v knihovnách. Poskytuje osvětu,

výzkum a informační služby. Financováno je dvěma organizacemi: Joint Information Systems Committee (JISC) of the Higher Education Funding Councils a The British Library Research and Innovation Centre (BLRIC) at the University of Bath.

### 2.6 Vyjádření Library Association na podporu Internetu

V roce 1995 Library Association dala do oběhu prohlášení o Information superhighways, které pojednává o knihovnách a Internetu.: „Library Association si je vědoma jak hluboce jsou knihovny ovlivněny informačními sítěmi, a doporučuje členům, aby plně využili této možnosti pro služby čtenářům.“ (9)

### 2.7 Podpora vlády pro vytvoření celostátní sítě

Po několikaletém zkoumání veřejných knihoven vláda vydala v roce 1997 Reading the Future. (16) Ve této zprávě bylo oznámeno, že Library and Information Commission (LIC) bude požádána, aby formulovala plán na celostátní síť veřejných knihoven. Plán je nyní k dispozici v tištěné formě (12) a na Internetu ([www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary](http://www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary)).

The Public library networking plan doporučuje vytvoření Public Library Networking Agency, která by byla stabilní základnou infrastruktury knihovní sítě.

### 3 Využití WWW v knihovnách

Vedle komunikace e-mailem a diskusí v konferencích a newsgroups nejdůležitějším zdrojem informací je WWW – World Wide Web.

#### 3.1 WWW o knihovnictví

Pro knihovníky existují následující stránky:  
Internet Public Library ([www.ipl.org](http://www.ipl.org)) má jednu část nazvanou „Especially for librarians“, kde se nacházejí informace o Internetu v knihovnách.  
[Links for librarians \(dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/liblinks.html\)](http://links.for.librarians(dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/liblinks.html).  
Pojednává o knihovnických sdruženích, vzdělání, konferencích, výstavách, časopisech, užitečných adresách, dodavatelích. Také je tam seznam knihovnických domovských stránek.  
Researching a LIS topic using the Internet ([www.aber.as.uk/tplwww/e/pick.html](http://www.aber.as.uk/tplwww/e/pick.html))  
Internetový knihovnický časopis se jmenuje Ariadne ([www.ukoln.ac.uk/ariadne](http://www.ukoln.ac.uk/ariadne))

#### 3.2 Vyhledávání na WWW

Při vyhledávání informací v Internetu je nutno rozlišit mezi daty, které obsahují hledané informace, a meta-daty, které informují o zdrojích informací.

Metadatový vyhledávač pátrá mezi jmény souborů nebo názvy dokumentů, jako např. Archie nebo Veronica, nebo v hypertextovém informačním

systému, jako třeba WWW. Knihovníci nejsou spokojeni s vyhledávači. Vadí jim, že tam schází systematické třídění a že záznamy jsou nesoustavné. Mají z toho dojem zmatku. Hierarchické struktury, na které byli zvyklí se nehodí do nového prostředí. Na příklad při hledání knihy bylo zvykem postupovat systematicky od bibliografie bibliografií, přes předmětovou bibliografii, až k žádané knize. Při hledání odpovědi na otázku bylo zvykem začít s příručkou o příručkách, pak přejít k předmětové encyklopedii, případně k odkazům udaným v článku o hledaném předmětu.

Rešerše během výzkumu v Croydon Libraries Internet Project tyto problémy potvrdily. (2) : „Zaměstnanci, kteří byli zvyklí používat katalogy a rejstříky si museli zvyknout na jiný způsob vyhledávání a spokojit se s méně systematickými a logickými výsledky. Někteří napřed nemohli pochopit, že vlastně nedostatek struktury může někdy mít výhody, protože naznačí nové přístupy k námětu.“ Zaměstnanci také poukázali na nedostatky ediční kontroly a nízkou obsahovou úroveň. Příliš velké množství dokumentů, které je na Internetu k dispozici, chápali jako překážku.

### *3.3 Vyhledávací nástroje*

Computer World uvádí následující vyhledávací nástroje jako špičkové („top class“): altavista ([altavista.digital.com](http://altavista.digital.com)), excite ([www.excite.com](http://www.excite.com)), lycos ([www.lycos.com](http://www.lycos.com)), hotbot ([www.hotbot.com](http://www.hotbot.com)), a infoseek ([www.infoseek.com](http://www.infoseek.com)). Yahoo ([www.yahoo.com](http://www.yahoo.com)) byl prohlášen za nejpoblárnější.

Vpisování dotazů je podobné ve všech nástrojích. Výsledky hledání se liší v podrobnostech. Je zvykem ukázat výsledky na obrazovce po částech. Objednávka další části zabere čas. Některé nástroje oznámí jasně kolik záznamů bylo nalezeno, jiné nechají uživatele na pochybách.

Použití širšího hesla vede k neúměrně velkému množství informací. Příliš úzké heslo nenajde nic. Každý nástroj má přístup k jiným zdrojům, i když do určité míry jsou zdroje totožné. Když jeden nástroj nic nenajde je zvykem opakovat hledání na dalším. Někteří uživatelé to nemají rádi, protože musejí začínat znovu a vpisovat heslo. V případě Yahoo je možno pokračovat s hledáním v Altavista, když Yahoo nepřinesl žádné výsledky.

Existují také meta-vyhledávače, kde jedno heslo je automaticky hledáno ve víc než dvou vyhledávačích. Můj oblíbený meta-vyhledávač je dogpile ([www.dogpile.com](http://www.dogpile.com)).

### *3.4 Bibliografické meta-údaje*

Ve většině knihoven jsou stále i nadále knihy a jiné tištěné dokumenty. Vedle toho mají knihovny také dokumenty v nových audio a video formátech.

V Internetu používají knihovny nejvíce seznamy, které jsou vlastně meta-data o informacích v tištěné formě, na příklad abstrakta a katalogy knihovních sbírek.

Catalog British Library ([opac97.bl.uk](http://opac97.bl.uk)) je přístupný na Internetu 20 hodin denně po 6 dní týdně. Je to služba, které si čtenáři velice vážící.

Jiné knihovny, na příklad Science Museum library, ([www.nmsi.ac.uk/library](http://www.nmsi.ac.uk/library)), umožňují přístup ke katalogu telnetem.

### 3.5 *Knihy v Internetu*

Jestliže má virtuální knihovna nahradit knihovny tak jak je známe, texty knih budou muset být uloženy v Internetu. Nedojde k tomu příliš rychle, protože není možno zvládnout přepsání všech knih a najít místo pro jejich uskladnění. Také bude nutno vyřešit problémy, které se týkají copyrightu.

Internet Public Library ([www.ipl.org](http://www.ipl.org)) má sbírku 6800 textů, které jsou přístupné přes autora, titul a Deweyovou klasifikaci.

Oxford Text Archive ([ARCHIVE@VAX.OXFORD.AC.UK](mailto:ARCHIVE@VAX.OXFORD.AC.UK)) poskytuje vědcům dlouhodobý sklad a údržbu textů.

Online Book Initiative ([www.cs.cmu.edu:8001/Web/books.html](http://www.cs.cmu.edu:8001/Web/books.html)) a Project Gutenberg Etexts (<ftp://mrcnext.cso.uiuc.edu/cd/pub/etext>) skládají texty klasiků.

Následující stránky shrnují jména stránek o knihách a literatuře: Links to literature in the Net ([www.uc.edu/RETTBESR/links.html](http://www.uc.edu/RETTBESR/links.html)), a Book related websites ([dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/netnotes.html](http://dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/netnotes.html)) V Library Association Record byl nedávno článek se seznamem stránek o románové literatuře. (11)

### 3.6 *Stumpers*

Jako jeden z výsledků Croydonského výzkumu vznikla e-mailová konference Stumpers-L. Zapsaní členové do ní mohou poslat otázky, které sami nezvládli zodpovědět. Tím pokračují v tradici časopisu Notes and Queries, v kterém už po víc než sto let vycházely otázky a odpovědi, které tam knihovníci zasílali.

### 4 *Plánování*

Nová technologie a předpokládané změny v knihovnictví vedou k plánování nových směrnic. V odborné literatuře se objevují nové koncepty, které se to snaží vyjádřit: National Grid for Learning, National Digital Library, lifelong learning. Jsou to nové koncepty, ale úkol knihoven je stejný jako dřív: být kolektivní paměť lidstva.

Nedávno vyšel nový referát New Library: The People's Network. Doporučuje, aby se vytvořila Public Library Networking Agency odpovědná za vytvoření infrastruktury pro propojení sítí veřejných knihoven, standardizaci místních knihovnických sítí a finanční spolupráci, rozvoj služeb a výcviku zaměstnanců, vyjednávání se soukromým sektorem a administraci centrálních fondů pro realizaci sítí veřejných knihoven.

## 5 *Budoucnost knihoven?*

Optimisté očekávají, že se knihovnám bude dobře dařit pokud posunou svůj střed zájmu z tištěného slova na informace, a z tradičních knihovnických metod na uživatele. Knihovníci jsou prostředníky mezi informacemi a jejich uživateli.

Jestliže knihovníci chtějí udržet krok s vývojem, pak budou muset začít používat síť a co nejdříve umožnit přístup k síti i čtenářům. Když si pospíší, budou mít dobrý přístup k informacím a zároveň možnost ovlivnit vývoj nových informačních služeb.

Knihovníci, díky svému tradičnímu výcviku, rozumějí strukturám a systémům. Podaří-li se jim přesvědčit tvůrce nových systémů, aby je brali vážně jako potenciální spolupracovníky (k čemuž budou alespoň někteří potřebovat další kvalifikaci), pak se nemusíme bát toho, co zítřek přinese našemu povolání.

### Prameny:

- 1 Aslib. Review of the public library service in England and Wales for the Department of National Heritage, final report. London: Aslib, 1995
- 2 Batt C. and Kirby H. CLIP: Croydon Libraries Internet Project. British Library Research and Innovation Centre, 1996 (BLR & I Report 13)
- 3 Best on the Web from public libraries. *Library Technology* 3(1)Feb 1988 9.
- 4 Dempsey L. Network resource discovery: a European library perspective. In *Libraries, network and Europe*
- 5 Dolan J. The EARL experience. In *The Internet, networking and the public library*
- 6 Dolan J. UK Public Library Networking. *ITsNews* 36 December 1997.
- 7 Ewers A. et al. Libraries, networks and Europe: a European networking study. British Library Research and Development Department, 1994. ISBN 0 7123 3295 2
- 8 Ewers A. The European Internet: an update. British Library Research and Development Department, 1995 (BLR & D Report 6198)
- 9 Information superhighways: library and information services and the Internet. *The Electronic Library* 13(6) Dec 1995 547–550.
- 10 *The Internet for Absolute Beginners*, designed written and produced by Mike Lloyd. London: Aslib, 1995 (aslib@aslib.co.uk)
- 11 Kendall M. Look for a good read online. *The Library Association Record* 100(1) Jan 1998 30–3.
- 12 *New Library: the people's network: An independent summary of the report of the Library and Information Commission*. London: The Library Association, 1998. (free)
- 13 *New library: the people's network*. London: The Library and Information Commission, 1998. (also [www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary](http://www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary))
- 14 Ormes S and Dempsey L. *The Internet, networking and the public library*. London : LA Publishing 1997. ISBN 1 85604 202 2
- 15 Ormes S. and Dempsey L. *The Library and Information Commission public library Internet survey* ([www.ukoln.ac.uk/publib/lic.html](http://www.ukoln.ac.uk/publib/lic.html))

- 16 Reading the future: Public libraries review. Department of National Heritage, 1997.
- 17 Shindler A. Internet and the World Wide Web : a literature guide, 2nd ed. London: BLISS, 1996 ISBN 0-7123-4205-2
- 18 Smith N. ed. Libraries, network and Europe: a European networking study. London: British Library Research and Development Department, 1994. (LIR Series: 101). ISBN 0712332952
- 19 Stone P, et al. Project EARL (Electronic Access to Resources in Libraries): Networking for public libraries' information and sharing services via the Internet: Final Report. British Library Research and Innovation Centre, 1997 (BLR & I Report 42) ISSN 1366-8218

Internet addresses – in a-z order:

altavista.digital.com  
 ARCHIVE@VAX.OXFORD.AC.UK  
 dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/liblinks.html  
 dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/netnotes.html  
 dspace.dial.pipex.com/town/square/ac940/ukpublib.html  
 ftp mrcnext.cso.uiuc.edu cd pub/etext  
 opac97.bl.uk  
 www.aber.as.uk/ tplwww/e/pick.html  
 www.croydon.gov.uk/cr-stumpers.htm  
 www.cs.cmu.edu:8001/Web/books.html  
 www.dogpile.com  
 www.excite.com  
 www.hotbot.com  
 www.infoseek.com  
 www.ipl.org  
 www.lycos.com  
 www.nmsi.ac.uk/library  
 www.scit.wlv.ac.uk/wwlib  
 www.uc.edu/ RETTBESR/links.html  
 www.ukoln.ac.uk/ariadne  
 www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary  
 www.ukplus.co.uk  
 www.yahoo.com